

До разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету
«Одеська юридична академія»

РЕЦЕНЗІЯ

**рецензента – Голоядової Тетяни Олексіївни, кандидата юридичних наук,
доцента, доцента кафедри адміністративістики Національного
університету «Одеська юридична академія» на дисертацію
Гуглея Віталія Вікторовича «Фінансова безпека як об'єкт правового
регулювання», поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми. Актуальність дослідження фінансової безпеки як об'єкта правового регулювання зумовлена тим, що саме правові механізми визначають межі, інструменти та ефективність впливу держави на фінансові процеси, однак у сучасних умовах їх зміст і структура не відповідають динаміці фінансових трансформацій. Розвиток цифрових фінансів, ускладнення фінансових інструментів, зростання ролі наднаціонального регулювання та посилення кризових і воєнних факторів актуалізують питання переосмислення фінансової безпеки не лише як економічної категорії, а як самостійного об'єкта правового впливу. Відсутність системності у правовому закріпленні її елементів, розмитість компетенцій органів та фрагментарність нормативної бази створюють ризики неефективного реагування на фінансові загрози. У зв'язку з цим постає необхідність формування цілісної доктрини правового регулювання фінансової безпеки, яка б забезпечувала узгодженість норм, інституційну визначеність та здатність держави оперативно адаптуватися до нових викликів.

Важливість дослідження концептуальних основ фінансової безпеки зумовлена відсутністю єдиного усталеного підходу до визначення її змісту у сучасному правовому дискурсі, що ускладнює формування цілісної державної політики у цій сфері. У цьому контексті особливого значення набуває визначення системних складових фінансової безпеки, оскільки її забезпечення потребує комплексного підходу, що охоплює економічні, правові, інституційні

та технологічні елементи. Фрагментарність існуючих наукових підходів і відсутність узгодженої моделі структурування фінансової безпеки знижують ефективність державного управління, що актуалізує необхідність формування цілісної системної концепції. Водночас дослідження генезису правового регулювання фінансової безпеки дозволяє виявити закономірності розвитку відповідних правових підходів, простежити трансформацію пріоритетів державної політики під впливом економічних криз, реформ та інтеграційних процесів, а також визначити напрями подальшої гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами.

Сучасні умови розвитку держави додатково актуалізують проблематику фінансової безпеки у зв'язку з новими викликами, пов'язаними як із воєнним станом, так і з процесами діджиталізації. Воєнні дії мають безпрецедентний вплив на фінансову систему, зумовлюючи зростання бюджетного навантаження, зміну структури державних витрат, посилення боргового тиску та залежності від зовнішньої фінансової допомоги, що вимагає розробки адаптивних правових механізмів забезпечення фінансової стійкості. Одночасно цифровізація та впровадження інновацій трансформують підходи до забезпечення фінансової безпеки, створюючи нові можливості для підвищення ефективності контролю, прозорості фінансових потоків та управління ризиками на основі автоматизованих систем і штучного інтелекту.

Отже, актуальність дослідження фінансової безпеки визначається необхідністю комплексного переосмислення її концептуальних, інституційних та правових засад в умовах сучасних трансформацій, зумовлених глобалізаційними процесами, цифровізацією та воєнними викликами.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертаційне дослідження В. В. Гуглея є першим у вітчизняній науці фінансового права монографічним аналізом фінансової безпеки як об'єкта правового регулювання.

Висновки, рекомендації та пропозиції, сформульовані дисертантом, вирізняються належною аргументованістю, логічною послідовністю та повною

відповідністю встановленим вимогам до наукових досліджень такого рівня. Дисертація являє собою цілісну, завершену працю, виконану з дотриманням академічних стандартів, а отримані результати є науково обґрунтованими та мають вагоме значення як для розвитку теорії фінансового права, так і для вдосконалення правозастосовної практики.

Наукова новизна положень, які виносяться на захист. Вивчаючи зміст дисертації Гуглея В.В. можна стверджувати, що сформульовані положення наукової новизни є аргументованими, доведеними і такими, що містять ряд концептуальних висновків і рекомендацій доктринального, нормотворчого і правозастосовного значення. Серед найважливіших результатів слід акцентувати увагу на таких положеннях, що характеризуються науковою новизною.

Заслужують на увагу, надане автором визначення поняття фінансової безпеки держави як стану захищеності фінансової системи держави, що регулюється нормами фінансового права, забезпечує стабільність економічного розвитку, контроль за фінансовими потоками, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, ефективне функціонування фінансових інститутів та гарантує економічну безпеку держави, суспільства і громадян. При цьому важливою є думка дисертанта про те, що фінансова безпека займає особливе місце у структурі національної та державної безпеки, виконуючи роль фінансового підґрунтя. Саме через фінансову безпеку забезпечується ресурсна основа функціонування державних інституцій, реалізація оборонної, соціальної, економічної та управлінської функцій держави, що дозволяє розглядати її не лише як складову економічної безпеки, а як ключовий інтегруючий елемент загальної системи безпеки держави.

Цікавою є позиція автора, що фінансова безпека є складним багаторівневим явищем, яке не може бути зведене виключно до економічної категорії. Вона поєднує ресурсно-функціональний, статичний і нормативно-правовий виміри, а тому має розглядатися як самостійне правове поняття, що

відображає стан захищеності фінансової системи держави, її здатність до стабільного функціонування та протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам.

При цьому дисертант наголошує, що кожна складова фінансової безпеки має прямий функціональний і юридичний зв'язок із відповідним напрямом державної фінансової політики. Грошово-кредитна політика формує підґрунтя для грошово-кредитної, банківської, валютної безпеки та частково безпеки небанківського фінансового сектору, тоді як бюджетна і боргова політика виступають правовою основою відповідно бюджетної та боргової безпеки. Це дає підстави стверджувати, що фінансова безпека є не абстрактним станом, а результатом реалізації цілеспрямованої публічної політики, закріпленої у нормативно-правових актах.

Вагоме значення має запропонована Гуглеєм В. В. класифікація правовідносин у сфері забезпечення фінансової безпеки держави, яку автор систематизував за чотирма критеріями: за рівнем правового впливу – наднаціональні та національні; за функціональним призначенням – превентивно-регулятивні та правоохоронно-захисні; за характером правосуб'єктності – індивідуалізовані та загальні; за терміном дії – стабільні та ситуаційні.

Окремої уваги заслуговує запропонований дисертантом генезис правового регулювання фінансової безпеки України засвідчує поетапний перехід від фрагментарного нормативного оформлення окремих фінансових інститутів до поступового усвідомлення фінансової безпеки як самостійного напрямку державної політики. Якщо у 1991–1999 роках закладалися лише базові правові та інституційні передумови функціонування фінансової системи, то в період 2000–2014 років відбулася її інституціоналізація у структурі національної безпеки, а з 2014 року і особливо після 2022 року фінансова безпека набула значення стратегічної функції держави, безпосередньо пов'язаної із забезпеченням її суверенітету, обороноздатності та бюджетної платоспроможності.

Новітньою є думка Гугля В. В. про те, що визначальним чинником ефективності системи суб'єктів забезпечення фінансової безпеки є інституційна синергія, за якої спеціалізовані функції окремих органів взаємодоповнюють одна одну та утворюють інтегрований механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Саме така модель взаємодії забезпечує не лише стабільність публічних фінансів, а й підтримання економічної незалежності держави, макрофінансової рівноваги та довгострокової стійкості фінансової системи України.

Цікавою є позиція Гугуля В.В. про те, що антикорупційна та антикризова політика не є ізольованими напрямками державної діяльності, а формують взаємопов'язаний і функціонально цілісний механізм забезпечення фінансової безпеки держави. Їх нормативна інтеграція у фінансовому, бюджетному, банківському та антикорупційному законодавстві свідчить про те, що захист публічних фінансів потребує одночасного усунення як структурних деформацій, пов'язаних із корупцією, так і кризових факторів, що дестабілізують фінансову систему.

Важливою є здійснена дисертантом робота щодо опрацювання судової практики та його думка, що практика Верховного Суду та Вищого антикорупційного суду має самостійне значення для забезпечення фінансової безпеки держави, оскільки, з одного боку, обмежує надмірну дискрецію контролюючих органів, встановлює високі стандарти доказування та захищає добросовісних учасників фінансових правовідносин, а з іншого – забезпечує притягнення до відповідальності за корупційні зловживання, відшкодування шкоди державі, конфіскацію необґрунтованих активів і використання санкційних механізмів як засобу захисту публічних фінансів.

Треба звернути увагу на позицію автора про те, що в умовах воєнного стану фінансова безпека трансформується із загальної характеристики стабільності фінансової системи у спеціальний правовий режим функціонування публічних фінансів, у межах якого визначального значення набувають податкова та бюджетна безпека. Саме їх взаємодія забезпечує

здатність держави мобілізувати внутрішні ресурси, підтримувати бюджетну платоспроможність, фінансувати оборонні та соціальні видатки й зберігати фінансовий суверенітет в умовах екзистенційної загрози.

Імпонує думка автор що інноваційні технології (штучний інтелект, Big Data, блокчейн, цифрова ідентифікація, автоматизовані системи моніторингу транзакцій та інтегровані державні реєстри) виступають не лише інструментами технологічної модернізації, а й засобами безпосереднього зміцнення фінансової безпеки держави. Водночас цифровізація породжує нові ризики – кіберзагрози, технологічну залежність, регуляторну нестабільність, цифрову нерівність і фрагментацію платформ, що зумовлює потребу у формуванні комплексної моделі правового регулювання, заснованої на стандартизації, кіберзахисті, сумісності інформаційних систем, цифровій освіті та гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості їх використання у різних сферах фінансово-правового регулювання, правозастосування та наукової діяльності, зокрема у:

науково-дослідній сфері – результати дослідження можуть бути використані для подальшого розвитку доктрини фінансового права, поглиблення наукових підходів до розуміння фінансової безпеки держави, її правової природи, системних складових, принципів, інституційно-правового механізму забезпечення, а також для подальших досліджень у сфері податкової, бюджетної, банківської, валютної, боргової безпеки, антикорупційної та антикризової політики, судової практики та цифровізації фінансової сфери;

правотворчій діяльності – у процесі вдосконалення чинного законодавства України у сфері забезпечення фінансової безпеки держави, зокрема під час розроблення нормативно-правових актів, спрямованих на нормативне закріплення поняття фінансової безпеки, визначення її складових, принципів, суб'єктів забезпечення, удосконалення правового регулювання податкової, бюджетної, банківської, антикорупційної, антикризової політики, а також цифрових механізмів контролю та моніторингу у фінансовій сфері;

правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності діяльності органів, уповноважених на забезпечення фінансової безпеки держави, зокрема Національного банку України, Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, Антимонопольного комітету України, судових органів, у частині вдосконалення підходів до реалізації їхніх повноважень, координації діяльності, застосування ризикоорієнтованих та превентивних механізмів реагування на фінансові загрози, а також забезпечення стабільності публічних фінансів в умовах воєнного стану;

навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Фінансове право», «Бюджетне право», «Податкове право», «Банківське право», «Правове регулювання публічних фінансів», а також при підготовці підручників, навчальних посібників, методичних матеріалів, курсів лекцій, навчально-методичних комплексів і наукових публікацій для студентів, аспірантів, викладачів та практичних працівників.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію було розглянуто та рекомендовано на засіданні фахового семінару кафедри адміністративного і фінансового права Національного університету «Одеська юридична академія». Отримані результати дослідження пройшли належну апробацію. Основні положення дисертації Гугля В. В. на тему «Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання» відображені у 9 наукових публікаціях, серед яких 3 статті опубліковано у фахових наукових виданнях, включених до переліку, затвердженого МОН України, 1 стаття — у співавторстві у виданні, що індексується в наукометричній базі Web of Science Core Collection, а також 5 тез доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. У тексті дисертації наведено належні посилання на використані під час дослідження наукові результати, ідеї та публікації інших авторів (список використаних джерел налічує 295 позицій).

Відсутність порушень академічної доброчесності. У процесі аналізу як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій В. В. Гуглея жодних фактів недотримання принципів академічної доброчесності не виявлено.

Оцінка змісту дисертації. За своєю структурою дисертація включає анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, що об'єднують сім підрозділів, висновки, список використаних джерел, а також додатки.

Дискусійні положення і зауваження щодо дисертації. Поряд із беззаперечними науковими здобутками автора, які були відзначені вище, дисертаційне дослідження містить окремі положення та висновки, що викликають дискусію або потребують додаткового теоретичного й практичного обґрунтування, а саме:

1) у підрозділі 1.2 дисертаційного дослідження, присвяченому аналізу системних складових фінансової безпеки, автор здійснює їх ідентифікацію та загальну характеристику, однак поза належною увагою залишається питання їх внутрішньої ієрархії та співвідношення. Зокрема, не з'ясовано, чи всі визначені складові мають рівнозначний характер у структурі фінансової безпеки, чи між ними існує певна підпорядкованість або пріоритетність залежно від функціонального значення. Водночас у сучасних умовах, особливо в період воєнного стану або фінансової кризи, окремі складові можуть набувати домінуючого значення та визначати ефективність усієї системи фінансової безпеки.

2) автор аналізує широкий спектр нормативно-правових актів України та Європейського Союзу, що регулюють процеси цифрової трансформації фінансового сектору, демонструючи належний рівень опрацювання джерельної бази. Водночас у роботі недостатньо чітко розкрито питання фактичної готовності національного законодавства до повноцінної імплементації відповідних цифрових стандартів. Зокрема, потребує додаткового обґрунтування, чи відповідає чинна нормативна база вимогам ефективного впровадження цифрових інструментів в умовах воєнного стану, коли функціонування фінансової системи відбувається під впливом підвищених

ризиків і обмежень. У цьому контексті доцільним видається більш глибокий аналіз інституційних, технічних та правових передумов такої імплементації, а також оцінка можливих прогалин і ризиків, що можуть впливати на ефективність цифровізації фінансового сектору в сучасних умовах.

3) У підрозділі 2.3, присвяченому характеристиці судової практики у сфері фінансової безпеки, дисертант обґрунтовано приділяє значну увагу стандартам доказування як важливому елементу правозастосування. Разом із тим у роботі не отримало достатнього висвітлення питання про те, чи можуть такі стандарти розглядатися як самостійний критерій оцінки ефективності судового захисту у цій сфері. Зокрема, залишається невизначеним, наскільки стандарти доказування здатні відображати реальний рівень забезпечення прав та інтересів учасників фінансових правовідносин?

Наведені зауваження мають дискусійний характер і не впливають на достовірність основних наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в рецензованій дисертації. Вони радше відображають складність досліджуваної проблематики, а також засвідчують творчий підхід автора до вирішення поставлених завдань.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертаційна робота В. В. Гуглея є самостійним, завершеним, змістовно наповненим і логічно структурованим науковим дослідженням, а отримані результати, висновки та пропозиції мають наукову значущість і практичну актуальність для правозастосування. Обсяг основного тексту відповідає встановленим вимогам до такого виду наукових робіт. Виклад матеріалу характеризується точністю, логічністю та належною аргументованістю, що відповідає стандартам наукового стилю. Наукові положення дисертації є доступними за формою подання та водночас завершеними, цілісними й взаємопов'язаними за своїм змістом.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертація Гуглея Віталія Вікторовича на тему «Фінансова безпека як об'єкт правового регулювання» відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами), а також Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.17 р. № 40 (зі змінами), а її автор – Гуглей Віталій Вікторович на заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:
доцент кафедри
адміністративістики
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент

Тетяна ГОЛОЯДОВА